

MONITOR

Burgerparticipatie

2016

Een inventarisatie van
gemeentelijk beleid en
activiteiten op het gebied
van burgerparticipatie

Auteur

Anna Domingo

Eindredactie

Sandra Boersma

ProDemos – Huis voor democratie en rechtsstaat

Hofweg 1H

2511 AA Den Haag

070-757 02 00

info@prodemos.nl

www.prodemos.nl

Over ProDemos:

ProDemos – Huis voor democratie en rechtsstaat legt uit wat de spelregels zijn van de democratie en de rechtsstaat, en laat zien wat mensen zelf kunnen doen om invloed uit te oefenen in de gemeente, de provincie, het land en Europa. We ontvangen elk jaar tienduizenden scholieren, studenten, leden van politieke organisaties, toeristen en andere geïnteresseerden in Den Haag, bij gemeenten, provinciehuizen en rechtbanken. Daarnaast organiseren we cursussen, trainingen, lezingen en debatten over politiek en democratie.

Monitor Burgerparticipatie 2016

*Een inventarisatie van gemeentelijk beleid en activiteiten op het gebied van
burgerparticipatie*

Anna Domingo

ProDemos – Huis voor democratie en rechtsstaat, Den Haag, juni 2016

Inhoudsopgave

I.	Inleiding	p.3
II.	Onderzoeksmethode	p.4
III.	Thema 1: Formele regelingen over burgerparticipatie	p.7
IV.	Thema 2: Rolverdeling bij de organisatie van burgerparticipatie	p.11
V.	Thema 3: Methoden van burgerparticipatie	p.12
VI.	Thema 4: Burgers informeren	p.19
VII.	Thema 5: Informele burgerinitiatieven	p.22
VIII.	Thema 6: Burgers betrekken bij het werk van gemeenteraden en politieke participatie bevorderen	p.24
IX.	Conclusies	p.27

Bijlage 1: Vragenlijst

Bijlage 2: Representativiteit van de respons naar provincie

Bijlage 3: Representativiteit van de respons naar inwoneraantal

Inleiding

Sinds 2010 voert ProDemos elke twee jaar de Monitor Burgerparticipatie uit: een onderzoek naar de inspanningen van gemeenten bij het betrekken van burgers bij beleid en besluitvorming. Met de Monitor Burgerparticipatie maken we 'een foto' van de stand van zaken van participatie van burgers in de lokale democratie. Voor de Monitor van dit jaar hebben we begin 2016 een enquête uitgezet onder Nederlandse gemeenten. Via die enquête hebben we gegevens verzameld over de periode januari 2014 tot en met december 2015.

Vernieuwingen

De vragenlijst van de Monitor Burgerparticipatie 2016 (MB2016) is licht aangepast ten opzichte van eerdere edities. Deels omdat burgerparticipatie een thema in beweging is: regelmatig ontstaan nieuwe methoden, zijn er nieuwe ervaringen en veranderen de visies op burgerparticipatie. De vragenlijst verandert mee met deze ontwikkelingen.

Een voorbeeld van zo'n aanpassing is dat we dit jaar meer vragen hebben gesteld over informatievoorziening. Met wat voor middelen worden burgers geïnformeerd over hoe de gemeente werkt? Via welke kanalen vertelt de gemeente hen hoe ze kunnen participeren? In eerdere edities stelden we slechts een of twee van dit soort vragen. Dit aantal is in de MB2016 uitgebreid, vanuit het idee dat geïnformeerde burgers een randvoorwaarde vormen voor burgerparticipatie.

Een andere belangrijke verandering in deze editie is dat we nu ook vragen hebben gesteld over politieke participatie. We zijn er in de loop der tijd van overtuigd geraakt dat burgerparticipatie niet als een geïsoleerd fenomeen bestudeerd kan worden, maar altijd gerelateerd is aan politieke participatie in de lokale representatieve democratie. Burgerparticipatie en het succes hiervan worden niet alleen beïnvloed door de inspanningen van de gemeente op dit terrein, maar ook door de inspanningen van de gemeente om burgers breder te informeren over politiek, te investeren in vertrouwen in de politiek, in transparantie, en bijvoorbeeld door te investeren in kennismakingsmomenten tussen gemeenteraad en inwoners.

De Monitor *Burgerparticipatie* is daarmee een Monitor *Participatie in de lokale democratie* geworden.

Onderzoeksmethode

Definitie: wat houdt burgerparticipatie in?

Hoe kun je wensen en kennis van burgers het best laten doorklinken in beleid en besluitvorming? De ideeën en methoden daarvoor ontwikkelen zich voortdurend. Zo is er de laatste jaren veel aandacht voor de *doe-democratie*. Doe-democratie is een vorm van participatie waarbij ‘doen’ centraal staat, in plaats van praten, debatteren of lobbyen¹. In het essay ‘*Leren door doen - Overheidsparticipatie in een energieke samenleving*’² uit 2014 pleiten het NSOB en Het Planbureau voor de Leefomgeving (PBL) ervoor om creatieve en initiatiefrijke burgers en bedrijven een veel grotere rol te geven bij het oplossen van maatschappelijke vraagstukken. En denk ook aan de methode G1000³ waarin een groep burgers en vertegenwoordigers van de lokale gemeenschap bij elkaar komen om te praten over wat zij samen belangrijk vinden voor de agenda van de gemeente.

De vorm van participatie verandert dus – deels door ontwikkelingen in de samenleving en deels door nieuw onderzoek, nieuwe ideeën en nieuwe kennis. Toch kan de definitie van burgerparticipatie wat ons betreft nog hetzelfde blijven:

- ‘Burgerparticipatie is een manier van beleidsvoering waarbij burgers, individueel of georganiseerd, direct of indirect, de kans krijgen om invloed uit te oefenen op de ontwikkeling, uitvoering en/of evaluatie van beleid’. (*Monitor Burgerparticipatie*, Peters 2010)

Wat hebben we onderzocht?

Dit onderzoek is vooral gericht op de activiteiten van gemeenten. Het *effect* van deze activiteiten wordt niet gemeten, al hebben we de gemeenten wel gevraagd in hoeverre burgers daadwerkelijk gebruikmaken van de geboden mogelijkheden tot participatie. Voor het eerst hebben we ook politieke participatie meegenomen in het onderzoek: hoe stimuleren gemeenten burgers dat kennismaken met de politiek en met de mogelijkheden om politiek te participeren? Andere vormen van participatie, zoals rechtszaken voeren, meedoen aan stakingen en andere protesten, vallen buiten dit onderzoek.

Methode

De Monitor Burgerparticipatie is een kwantitatief onderzoek dat als doel heeft om de ontwikkeling van gemeentelijk beleid en activiteiten op het gebied van burgerparticipatie te volgen. In 2010, 2012 en 2014 is dit onderzoek ook door ProDemos uitgevoerd. We maken voor het onderzoek gebruik van een digitale enquête. De link naar de digitale enquête is per e-mail verstuurd naar alle griffiers in Nederland. Zij hadden drie weken de tijd om de vragenlijst in te (laten) vullen en te verzenden. Door wie de enquête daadwerkelijk is ingevuld, verschilt per gemeente: vaak was dat deels de griffier en deels een ambtenaar of gemeentesecretaris. De vragen van de enquête zijn zo divers dat één functionaris meestal niet alle vragen kan beantwoorden. Bovendien is elke gemeente anders georganiseerd en wisselt het per gemeente wie verantwoordelijk is voor het thema

¹ *Doe-democratie; tips voor raadsleden, wethouders, ambtenaren en burgers*, ProDemos 2016. Te vinden via: www.prodemos.nl/Doe-democratie

² *Leren door doen. Overheidsparticipatie in een energieke samenleving*, PBL en NSOB, 2014.

³ <http://g1000.nu>

burgerparticipatie. Soms heeft één ambtenaar dit als werkterrein, soms vervult de afdeling communicatie een trekkende en coördinerende rol.

Respons

In eerdere edities van de Monitor was de respons gemiddeld een kleine 29% (in 2010 was het 32%, in 2012 30,9% en in 2014 23,7%). In deze editie van 2016 was de respons 29,7%. Van de 390 gemeenten in Nederland hebben 116 gemeenten de enquête volledig ingevuld. Dit percentage is hoger dan de respons van vorige editie. Van deze 116 gemeenten waren er 18 die ook in 2014 hebben meegewerkt aan het onderzoek.

Representativiteit

Met betrekking tot de representativiteit van de deelnemende gemeenten is een aantal factoren relevant. We kijken naar de spreiding van de deelnemende gemeenten over de provincies en de spreiding van gemeenten naar inwoneraantal. Dit vergeleken we met de spreiding over provincies en naar inwoneraantal van het totaal aantal gemeenten in Nederland.

- **Spreiding naar provincie**

Wat de spreiding over de provincies betreft is er een goede verdeling. Alle provincies zijn vertegenwoordigd. We constateren wel een oververtegenwoordiging van de provincie Zuid-Holland (van ruim 7%) en een ondervertegenwoordiging van de provincies Noord-Brabant en Noord-Holland (respectievelijk 4% en 3,7%⁴).

- **Spreiding naar inwoneraantal**

We hebben de gemeenten gecategoriseerd in drie groepen:

- Klein (< 19.999 inwoners)
- Middelgroot (20.000-49.999 inwoners)
- Groot (>50.000 inwoners)

De kleine gemeenten zijn in deze Monitor Burgerparticipatie licht ondervertegenwoordigd: 30,2% van hen heeft meegedaan, terwijl de kleine gemeenten 32,5% uitmaken van alle gemeenten in Nederland. De middelgrote gemeenten zijn licht oververtegenwoordigd: 50,9% van hen heeft meegedaan, terwijl de middelgrote gemeenten 48,6% uitmaken van alle gemeenten in Nederland. De grote gemeenten zijn perfect vertegenwoordigd met 19%⁵. Ter vergelijking: in vorige edities waren juist de grote gemeenten iets oververtegenwoordigd, bijvoorbeeld met +3,5% in 2014.

In het algemeen kan gesteld worden dat de deelnemende gemeenten een goede afspiegeling vormen van alle Nederlandse gemeenten.

Opbouw van de enquête

De vragenlijst bevatte negen onderdelen. Ten eerste drie vragen over beleid, informatievoorziening en politieke participatie:

1. Het beleid van de gemeente: wat heeft de gemeente in notities, beleidsnota's en collegeprogramma's vastgelegd over burgerparticipatie?
2. Hoe informeert de gemeente burgers over politiek en het werk van de gemeente?

⁴ Kijk in bijlage 2 voor de representativiteit naar provincie.

⁵ Kijk in bijlage 3 voor de grafieken over representativiteit naar inwoneraantal.

3. Welke activiteiten heeft de gemeente ondernomen om de politieke participatie te bevorderen?

De overige zes onderdelen gingen over concrete methoden en instrumenten voor politieke en burgerparticipatie:

4. Referendum
5. Participatief begroten
6. Verordening burgerinitiatief
7. Informele burgerinitiatieven
8. Adviesorganen
9. Methoden van burgerparticipatie (bijv. stadsgesprekken, G1000 of burgerpanels)

De enquête bestond uit 25 hoofdvragen; in totaal waren er 59 vragen – dat is inclusief alle conditionele vragen. Alle vragen waren gesloten vragen, met uitzondering van de laatste vraag: daarin gaven we de gemeenten ruimte om meer toelichting te geven over hun ervaringen met burgerparticipatie.

De vragenlijst van 2016 is aangepast ten opzichte van de vragenlijst van 2014. We hebben de enquête korter gemaakt, en tegelijkertijd hebben we vragen toegevoegd over de informatievoorziening van gemeenten en over politieke participatie. Voor meer uitleg over de aanpassing van de vragenlijst: zie de inleiding van dit rapport.

Thema 1: Formele regelingen over burgerparticipatie

In dit hoofdstuk kijken we naar de mate waarin gemeenten burgerparticipatie formeel vastleggen in beleid via formele documenten als beleidsnota's, collegeprogramma en verordeningen. De formele verankering van burgerparticipatie in de complexiteit van het geheel van werkzaamheden van de gemeente is een belangrijk maatstaf om de kwaliteit van burgerparticipatie te meten. Let wel: formele verankering alleen is geen garantie voor goed werkende burgerparticipatie. Het laat vooral de ambitie van de gemeente zien, en het is één van de aspecten die aan goede burgerparticipatie kunnen bijdragen. Formele verankering kan sommige 'fouten' (zoals ad hoc reageren op gebeurtenissen in de maatschappij, of burgerparticipatie afhankelijk maken van individuele medewerkers of politici) helpen voorkomen.

Afspraken in collegeprogramma

In maart 2014 waren er in de meeste gemeenten gemeenteraadsverkiezingen. Een aantal weken na de verkiezingen waren de nieuwe colleges gevormd. Eén van de vragen in de enquête was of in het nieuwe collegeprogramma afspraken stonden die als doel hadden om de participatie van burgers in de gemeente te bevorderen. Uit de MB2016 blijkt dat in een grote meerderheid van de gemeenten (86,2%) inderdaad dergelijke afspraken in het collegeprogramma stonden.

Zijn er in het huidige collegeprogramma (2014) afspraken gemaakt om de participatie van burgers in de gemeente te bevorderen?	Aantal	Percentage
Ja	100	86,2
Nee	16	13,8

Ter vergelijking: in MB2010 gaven ruim 83,4% van de gemeente aan dat dit soort afspraken in het collegeprogramma stonden. In MB2012 was dit 91,1%, en in MB2014 87%. We kunnen dus concluderen dat de aandacht die aan burgerparticipatie wordt gegeven in collegeprogramma's na de lokale verkiezingen in 2014 niet significant is veranderd ten opzichte van eerdere jaren.

De beleidsterreinen waarvoor afspraken zijn gemaakt, betreffen het bestuur, leefbaarheid, zorg en welzijn, ruimtelijke ordening en jongeren.

Nota burgerparticipatie

- Een nota burgerparticipatie is een *formeel document waarin de uitgangspunten en spelregels voor de inzet van het instrument burgerparticipatie worden vastgesteld.*

In een nota burgerparticipatie wordt in het algemeen door de gemeente geëxpliciteerd wat zij onder burgerparticipatie verstaat, waarom burgerparticipatie wordt toegepast, wanneer en bij welk onderwerp, en wie hierbij een rol spelen. Kort gezegd is in een nota burgerparticipatie te lezen wat de visie van de gemeente is op burgerparticipatie.

Van de gemeenten die de enquête dit jaar hebben ingevuld, heeft 44,8% een nota burgerparticipatie die vastgesteld is door de gemeenteraad. Als we dit percentage vergelijken met eerdere jaren zien we dat dit percentage voor het eerst sinds 2010 is gedaald.

Heeft de gemeente een nota burgerparticipatie die door de gemeenteraad is vastgesteld?	Percentage
MB2010	45,5
MB2012	50,4
MB2014	58,8
MB2016	44,8

Verordening burgerinitiatief

Een verordening burgerinitiatief (ook genoemd: ‘het formele burgerinitiatief’) is een verzameling wettelijke regels waarmee een gemeente het mogelijk maakt dat een voorstel van burgers op de agenda van de raadsvergadering geplaatst kan worden. Het doel ervan is om de betrokkenheid van burgers bij de politieke agenda te vergroten. Het voorstel moet in ieder geval een aanduiding van het onderwerp, een omschrijving van het probleem, en een oplossingsrichting bevatten.

- In de enquête definiëren we een verordening burgerinitiatief als: *een formeel document waarin de voorwaarden en procedures van het formele burgerinitiatief in de gemeente zijn vastgesteld.*
- Het formele burgerinitiatief definiëren we als: *een voorstel van een initiatiefgerechtigde om een onderwerp op de agenda van de vergadering van de raad te plaatsen.*

Het aantal gemeenten met een verordening burgerinitiatief blijft stijgen: van de deelnemende gemeenten hebben er 83 (71,6%) laten weten dat ze een verordening burgerinitiatief hebben. In MB2014 was dat percentage nog 57,7%. Dit betekent een flinke stijging, alhoewel we moeten bedenken dat de gemeenten die MB2016 hebben ingevuld niet (allemaal) dezelfde zijn als de gemeenten die voorgaande edities hebben ingevuld. Ook in voorgaande edities was echter al een stijgende lijn waar te nemen voor wat betreft het aantal gemeenten met een verordening burgerinitiatief. Met name tussen MB2010 en MB2012 was de stijging ook vrij groot.

Gemeenten met een verordening burgerinitiatieven	Percentage
MB2010	46,9
MB2012	56,3
MB2014	57,7
MB2016	71,6

Referendumverordening

Het *referendum* is een van de bekendste manieren om burgers te betrekken bij besluitvorming. Deels doordat referenda ook landelijk worden ingezet en deels omdat het een van de oudste instrumenten is om burgers directe invloed te geven bij besluitvorming. Een referendum kan door de overheid worden ingezet, maar het initiatief kan ook van burgers komen: wanneer ze voldoende handtekeningen weten te verzamelen, kunnen ze in bepaalde gevallen een referendum aanvragen over een voorgenomen besluit. In sommige gemeenten is ook een ‘volksinitiatief’ mogelijk. Daarmee kunnen burgers een referendum aanvragen over een door burgers geformuleerd voorstel.

Om een referendum te kunnen inzetten als instrument, moet de gemeente een referendumverordening hebben. Daarin staat vastgelegd aan welke voorwaarden en procedures voldaan moet worden. De meeste verordeningen sluiten de begroting en belastingen bijvoorbeeld uit als thema waarover een referendum gehouden mag worden.

In 39,6% van de gemeenten die de enquête hebben ingevuld, is er een referendumverordening. Dat is een stijging in vergelijking met eerdere jaren. In MB2014 was het percentage 27,8%, in MB2012 23,7% en in MB2010 19,3%.

Het gebruik van formele instrumenten

Een van de belangrijkste conclusies in de MB2014 was de constatering dat burgerparticipatie in veel gemeenten in formele zin goed was geregeld, maar dat tegelijkertijd juist steeds minder gebruik werd gemaakt van formele instrumenten als referendum en burgerinitiatief. Is deze trend voortgezet? Wat kunnen we opmaken uit de antwoorden die de gemeente hebben ingevuld in 2016?

Burgerinitiatief

In de periode januari 2014 - december 2015 is er in 22,4% van de (aan de enquête deelnemende) gemeenten gebruikgemaakt van het formele burgerinitiatief. Dit is 31,3% van de gemeenten met een verordening burgerinitiatief.

Wanneer we dit afzetten tegen de uitkomsten van voorgaande jaren, zien we dat het percentage van gemeenten waarin burgers gebruikmaken van de verordening burgerinitiatief licht varieert, maar in grote lijnen constant blijft: dat gebeurt in ca. 30 à 50% van de gemeenten met een verordening burgerinitiatief. De lichte variatie kunnen we waarschijnlijk grotendeels verklaren doordat er in sommige jaren wat meer, soms wat minder politieke en maatschappelijke issues spelen die aanleiding zijn voor burgers om actie te ondernemen. Het zou wel interessant zijn om meer onderzoek uit te voeren naar deze variatie: waarover hebben burgers wel een burgerinitiatief ingediend? Welke issues, omstandigheden of factoren zijn hiervoor relevant?

Percentage gemeente waarin inwoners gebruikt heeft gemaakt van het formele burgerinitiatief (minimaal 1 keer)	Percentage van sub totaal
MB2010	47,1
MB2012	47,2
MB2014	28,3
MB2016	31,3

Referendum

In de periode januari 2014 - december 2015 is in de groep van gemeenten die de enquête heeft ingevuld, slechts in één gemeente een referendum gehouden. De initiatiefnemers waren het college van B en W en de gemeenteraad. Het ging over een bestuurlijk onderwerp. In eerdere jaren hadden we ook al geconstateerd dat het houden van referenda op lokaal niveau nauwelijks meer voorkomt.

Discussie

Het relatief geringe gebruik van burgerparticipatie via formele middelen roept vragen op. Participeren burgers minder of loopt de participatie via andere wegen? Zijn burgers wel op de hoogte van de mogelijkheden om formeel te participeren? Om hier een beeld van te krijgen hebben we in

deze editie ook vragen gesteld over informele vormen van burgerparticipatie, zoals het informele burgerinitiatief dat in Thema 5 wordt besproken. Ook hebben we gevraagd naar de manieren waarop burgers worden geïnformeerd over de mogelijkheden om te participeren. Als burgers niet weten dat ze zelf een referendum kunnen initiëren, dan zullen ze dit instrument immers ook niet gebruiken. Deze vragen komen in Thema 4 aan de orde.

Thema 2: Rolverdeling bij de organisatie van burgerparticipatie

Burgerparticipatie raakt alle actoren binnen de gemeente. Zowel het college, de raad als het ambtelijke apparaat zijn erbij betrokken. Het is belangrijk dat de verschillende rollen hierbij goed op elkaar zijn afgestemd. Een nota burgerparticipatie bevat vaak een passage waarin de rolverdeling tussen gemeenteraad en college wordt beschreven, maar er kunnen daarnaast nog specifieke afspraken zijn gemaakt. In dit hoofdstuk beschrijven we de taakverdeling tussen gemeenteraad en college.

Bijna een kwart van de gemeenten uit onze enquête heeft schriftelijke afspraken gemaakt (24,1%). Dit percentage is ongeveer hetzelfde als in MB2014: toen had 25,8% van de geënquêteerde gemeenten afspraken gemaakt. In de jaren daarvoor, zowel in MB2010 als in MB2012, was dit percentage respectievelijk 29,7% en 36,3%.

Bestaan er schriftelijke afspraken over de rolverdeling tussen burgemeester, wethouders en gemeenteraad met betrekking tot burgerparticipatie?	Aantal	Percentage
Ja	28	24,1
Nee	88	75,9

Als we kijken naar de inhoudelijke afspraken over de rolverdeling bij burgerparticipatie, valt (net als in MB2014) op dat het slechts in een klein aantal gemeenten de raad is die de inhoud van de programma's voor burgerparticipatie bepaalt. Hieruit concluderen we dat de raad inhoudelijk vaak een kleine rol heeft. De raad stelt vooral de kaders, en het college legt zich meer toe op het informeren van de raad en het realiseren van betrokkenheid van burgers. In onderstaande tabel is te zien wat de rollen van raad en college zijn in de 28 gemeenten die wel schriftelijke afspraken hierover gemaakt hebben: in 19 gemeenten (67,8%) realiseert het college de betrokkenheid van burgers. De raad stelt in de meeste gevallen (16) de kaders vast.

Welke schriftelijke afspraken zijn er gemaakt over de rolverdeling tussen burgemeester, wethouders en gemeenteraad met betrekking tot burgerparticipatie?	Aantal	Percentage
Het college realiseert de betrokkenheid van de burgers bij de beleidsvoorbereiding.	19	67,8
Het college informeert de raad over het verloop van burgerparticipatietrajecten.	18	64,2
De raad stelt de kaders bij burgerparticipatietrajecten.	16	57,1
De raad evalueert de bereikte resultaten van burgerparticipatie.	9	32,1
De raad bepaalt de inhoud van de programma's voor burgerparticipatie.	5	17,8

Thema 3: Methoden van burgerparticipatie

Naast de formele instrumenten (het referendum en de Verordening burgerinitiatief) is er een grote diversiteit aan andere methoden om burgers invloed te geven bij beleid en besluitvorming in de lokale democratie⁶. In dit hoofdstuk verkennen we wat voor methoden worden ingezet door gemeenten en welke mate van invloed burgers hierbij krijgen.

We onderscheiden methoden waaraan in beginsel alle burgers kunnen meedoen, tegenover methoden waarbij burgers worden geselecteerd uit de gemeentelijke basisadministratie – bijvoorbeeld omdat de methode geschikt is voor een kleine groep mensen, of omdat het onderwerp een specifieke groep burgers betreft.

Dit onderscheid is relevant voor het doel van burgerparticipatie: open methoden zijn vooral geschikt om draagvlak te creëren en om iedereen de kans te geven zijn of haar mening te geven. Methodes die gebruikmaken van een kleine groep burgers leveren een intensievere samenwerking met burgers op en helpen de kwaliteit van beleid te verbeteren.

Tot slot bespreken we in dit hoofdstuk twee concrete methoden van burgerparticipatie: participatief begroten en adviesraden.

Methoden van burgerparticipatie

Informatiebijeenkomsten, inspraakavonden⁷ en enquêtes (schriftelijk en/of digitaal) zijn, net als twee jaar geleden, de meest gebruikte methoden om burgers te betrekken bij overheidsbeleid. We zien hierin weinig verandering ten opzichte van MB2010, MB 2012 en MB 2014.

Bij methoden met een geselecteerde groep burgers is de enquête de meest gebruikte methode, gevolgd door het burgerpanel⁸. Een groot aantal gemeenten (31,9%) laat weten helemaal geen methoden te gebruiken waarbij slechts een geselecteerde groep burgers wordt uitgenodigd. De omgekeerde situatie (gemeenten die geen methoden gebruiken die op alle burgers zijn gericht) komt slechts in 1,7% van de gevallen voor. We kunnen dus concluderen dat gemeenten vooral methoden van burgerparticipatie inzetten die bedoeld zijn voor alle burgers.

Deze keer hebben we voor het eerst de methode G1000⁹ als mogelijk antwoord toegevoegd. Van de gemeenten die de enquête hebben ingevuld, hebben 5 gemeenten de laatste twee jaar een G1000 georganiseerd.

⁶ Voor meer informatie over diverse methoden voor burgerparticipatie, zie: www.participatiewijzer.nl

⁷ Inspraakavond: georganiseerde gelegenheid voor burgers, maatschappelijke organisaties en bedrijven om hun mening te uiten over een beleidsvoornemen van de overheid. Voor sommige beleidsterreinen is inspraak verplicht. Gemeenten hebben een inspraakverordening waarin de procedure is beschreven. Maar de overheid kan bij allerlei uitlopende onderwerpen een inspraakavond organiseren.

⁸ Burgerpanel: selecte groep inwoners (meestal tussen 12 en 24 personen) die haar mening geeft over beleidsvraagstukken of over de kwaliteit van dienstverlening in een gemeente. Het burgerpanel heeft een adviserende functie. Via een proces van onderlinge discussie proberen de panelleden tot een algemeen besluit of tot aanbevelingen te komen. In de regel bepaalt de gemeente wanneer het burgerpanel wordt ingeschakeld.

⁹ G1000 of 'burgertop': methode waarbij inwoners en betrokkenen met elkaar in gesprek gaan over hun eigen stad, dorp of gemeente. Zij gaan op zoek naar wat zij samen belangrijk vinden voor hun gemeente. Zij doen dit op basis van dialoog: open gesprekken waaraan alle deelnemers op basis van gelijkwaardigheid deelnemen.

Er bestaan diverse methoden van burgerparticipatie waaraan in beginsel alle burgers kunnen meedoen. Welke van deze of andere 'open' methoden zijn in de afgelopen twee jaar (jan. 2014 - dec. 2015) in uw gemeente gebruikt? (Meerdere antwoorden mogelijk.)	Percentage
Informatiebijeenkomst	92,2
Inspraakavonden	85,3
Enquête (schriftelijk of digitaal)	55,2
Stads-, dorps- of wijkgesprekken	50
Schouw	40,5
Internetforum	20,7
Interactieve website	14,7
Anders, namelijk...	10,3
Er zijn in deze periode geen 'open' methoden gebruikt.	1,7

De antwoordmogelijkheid 'Anders, namelijk...' werd ook ingevuld. Gemeenten blijken naast de genoemde methoden nog veel andere 'open' manieren te gebruiken om inwoners te betrekken bij beleid: rondetafelgesprekken, een jaarlijkse ideeëndag, de mogelijkheid voor inwoners om *pitches* te houden voor het verwerven van subsidies, een Clusteragenda (een project waarin inwoners actief kunnen meepraten over voorzieningen in een of meerdere dorpen), een marktkraam op jaarmarkt, en samenwerkingstrajecten voor onderwerpen als 'binnenstad' en 'kerntakendiscussie'. Verder laten de gemeenten weten dat ook de politieke partijen actie ondernemen: die organiseren activiteiten om 'met inwoners te kunnen sparren'.

Er bestaan diverse methoden van burgerparticipatie waaraan een geselecteerd deel van de burgers mee kan doen. Welke van deze of andere methoden zijn in de afgelopen twee jaar (jan. 2014 – dec. 2015) in uw gemeente gebruikt? (Meerdere antwoorden mogelijk.)	Percentage
Enquête (schriftelijk of digitaal)	48,3
Burgerpanel	25,9
G1000	4,3
Burgerjury	0,9
Anders, namelijk...	8,6
Er zijn in deze periode geen methoden gebruikt.	31,9

De gemeenten gaven bij de open vraag verschillende 'gesloten' methoden en projecten aan die in 2014/2015 zijn ingezet: "inwonersavonden met tekeningen op tafel met een specifiek gevormde groep", "herinrichting van een wijk met behulp van inwoners", "via woningcorporaties wordt weleens een enquête gehouden", en "een groep bewoners heeft samen met de gemeente in coproductie meegedacht en geadviseerd". Ook werden er specifieke projecten genoemd als D100, Waar bemoei jij je mee Harderwijk, of de Clusteragenda.

De gebruikte methoden geven op zichzelf al wat informatie over de mate van invloed die burgers hebben in het proces van beleidsvorming en besluitvorming: in een informatiebijeenkomst worden burgers geïnformeerd en geraadpleegd, en in een burgerpanel of adviesraad kunnen burgers ook

adviseren. Maar we hebben de gemeenten ook gevraagd om aan te geven wat het hoogste niveau van invloed is die aan burgers werd toegekend bij de gebruikte methoden.

Om te bepalen wat de mate van invloed is, kijken we naar de rol die burgers krijgen. In de literatuur is de participatieladder een veel gebruikt beeld om de mate van invloed te beschrijven. Er worden vijf niveaus onderscheiden, waarbij het onderste niveau, 'informereren', in feite geen vorm van participatie is. Informeren houdt in dat de gemeente burgers op de hoogte stelt van plannen. Het laagste niveau van werkelijke participatie is 'raadplegen': de gemeente vraagt burgers naar hun mening, maar is niet verplicht om ideeën over te nemen of plannen aan te passen. De hoogste trede op de participatieladder is (mee)beslissen, wat inhoudt dat het gemeentebestuur het maken van beleid - binnen de gestelde kaders - helemaal overlaat aan burgers.

Participatieladder

De resultaten uit het onderzoek van dit jaar zijn vergelijkbaar met die van twee jaar geleden. De mate van invloed die burgers krijgen is in de laatste jaren dus niet veranderd. In de meeste gemeenten werden als hoogste niveaus 'raadplegen' en 'adviseren' aangegeven.

	Aantal MB2016	Percentage MB2016	Percentage MB2014
Inwoners werden geïnformeerd.	7	6	6,2
Inwoners werden geraadpleegd.	32	27,6	34
Inwoners konden adviezen uitbrengen.	38	32,7	33
Inwoners konden beleid coproduceren.	25	21,5	20,6
Inwoners konden meebeslissen.	8	6,9	6,2

Participatief begroten

Een belangrijk onderwerp op gemeentelijk niveau is de gemeentelijke begroting. Mogen burgers directe invloed hebben in de besluitvorming over de gemeentelijke begroting? Participatief begroten of burgerbegroting is een besluitvormend proces waarin burgers meedenken en onderhandelen over het verdelen van publieke geldbronnen¹⁰.

¹⁰ Bron: Joop Hofman, 2011: [Nederland op weg naar de burgerbegroting](#); Publicatiereeks over Burgerparticipatie, BZK)

Percentage gemeenten die burgers betrok bij begroting op een op andere manier

MB2012	27,4%
MB2014	58,8%
MB2016	43,1%

Bij het betrekken van burgers bij het opstellen van de begroting bleek in MB2014 dat 57 van de 97 gemeenten (58,8%) burgers betrok bij de besluitvorming over de begroting of bezuiniging. In MB2016 geldt dit voor 50 van 116 gemeenten die de enquête hebben ingevuld. Dit betekent een percentage van 43,1%.

Burgers worden minder betrokken bij de begroting dan in eerdere jaren. Een verklaring kan zijn dat twee jaar geleden de bezuinigingen een grotere rol speelden in de lokale democratie.

Wel hebben ruim 45% van de gemeenten hun burgers geïnformeerd over de gemeentelijke begroting, maar daar blijft het in de meerderheid van de gevallen dan ook bij - terwijl het niveau van 'informereren' eigenlijk geen participatie inhoudt. Een klein aantal gemeenten geeft wel invloed aan burgers, namelijk tot aan raadplegen en adviseren, en in één geval ook coproduceren. Geen enkele gemeente uit deze enquête geeft aan dat ze burgers laten (mee)beslissen.

Op welke manier werden inwoners de afgelopen twee jaar (jan. 2014 – dec. 2015) betrokken bij het opstellen van de gemeentelijke begroting?	Aantal	Percentage
Inwoners werden geïnformeerd.	53	45,7
Inwoners werden geraadpleegd.	10	8,6
Inwoners konden adviezen uitbrengen.	6	5,2
Inwoners konden coproduceren.	1	0,9
Inwoners konden meebeslissen.	0	0
Inwoners werden niet betrokken bij het opstellen van de gemeentelijke begroting.	66	56,9
Anders, namelijk...	6	5,2

Bij de open vraag gaven de gemeenten bijvoorbeeld aan dat er (als pilotproject) een burgerbegroting is opgesteld over een specifiek beleidsterrein, of dat er discussies zijn geweest over de kerntaken van de gemeente. Meerdere gemeenten laten weten dat burgers invloed kon uitoefenen op de begroting door in te spreken tijdens de raadsvergadering of begrotingscommissies.

De gemeenten die burgers wel actief betrekken bij de besluitvorming over de gemeentelijke begroting, doen dat vooral met bijeenkomsten, discussieavonden en/of stadsgesprekken.

Welke methoden van participatief begroten werden in de afgelopen twee jaar (jan. 2014 – dec. 2015) ingezet?	Aantal	Percentage
De gemeente organiseerde bijeenkomsten, discussieavonden en/of stadsgesprekken.	13	11,2
Er werd een enquête gehouden onder de inwoners van de gemeente.	5	4,3
Inwoners konden meedenken over de begroting op een digitaal forum.	5	4,3
Inwoners konden zelf voorstellen indienen op een interactieve website.	4	3,4
Inwoners werden uitgenodigd om in een werkgroep voorstellen te ontwikkelen.	3	2,6
Anders, namelijk...	8	6,8

In de open vraag laten veel gemeenten weten dat ze alleen de gebruikelijke vormen van inspraak hebben toegepast (zoals inspreken tijdens de raadsvergadering), en geen andere methode voor participatief begroten hebben ingezet. Een aantal gemeenten noemt echter wel een paar methoden die niet in de lijst van mogelijke antwoorden stonden, waaronder een 'hoorzitting', en een 'informatieve begrotingsmarkt waar dorps- en wijkraden en het georganiseerde bedrijfsleven actief voor waren uitgenodigd'.

Adviesraden

Een adviesraad bestaat uit burgers die op persoonlijke titel, als vertegenwoordiger van een bepaalde organisatie of als vertegenwoordiger van een bepaalde bevolkingsgroep, worden benoemd door het college van B en W of door de gemeenteraad.

In veel gemeenten in Nederland bestaan adviesraden. Er zijn bijvoorbeeld 'territoriale' adviesraden (wijk- en dorpsraden), waarin burgers de gemeente adviseren over wat er speelt of over de gevolgen van beleid voor hun wijk of dorp. Er bestaan ook niet-territoriale adviesraden die voor een thema of beleidsterrein in het leven zijn geroepen, zoals een Wmo-raad, jeugdraad, seniorenraad, etc.

Een ander onderscheid is dat sommige raden 'bijna verplicht' zijn en andere niet. Zo zijn gemeenten in het kader van de Wmo 2015, de Jeugdwet en de Participatiewet verplicht om ingezetenen (waaronder in ieder geval cliënten of hun vertegenwoordigers) te betrekken bij de uitvoering van deze wetten¹¹. De vorm waarin cliënten betrokken worden kan variëren, maar in de praktijk zien we dat veel gemeenten kiezen voor een cliëntenraad en/of Wmo-raad. Het bijna verplichtende karakter van deze raden verklaart het hoge percentage (84,5%) van gemeenten dat ze heeft. Maar zoals in de tabel te zien is, bestaan er nog meer adviesraden, voor allerlei beleidsterreinen, die van belang zijn voor het beleid op lokaal niveau.

¹¹ *Van Wmo-raad naar Adviesraad Sociaal Domein?; Handreiking bij het bepalen van de koers rond advies, inspraak en zeggenschap na de decentralisaties. AVI-Toolkit, maart 2015*

Welke van de volgende adviesraden bestaan er in de gemeenten?	Aantal	Percentage
Adviesraad Natuur en Milieu	8	6,9
Cliëntenraad Sociale Zaken/Wet Werk en Bijstand	80	69,0
Culturele adviesraad	23	19,8
Economische adviesraad	8	6,9
Gehandicaptenplatform	47	40,5
Integratie/migrantenraad	3	2,6
Jeugd- of jongerenraad	24	20,7
Seniorenraad	29	25
Sportraad	34	29,3
Stedenbouwkundige adviesraad	12	10,3
WMO-adviesraad	98	84,5
Er bestaan geen adviesraden in de gemeente.	1	0,9
Anders, namelijk...	23	19,8

In de open vraag laat een aantal gemeenten weten dat ze een 'participatieraad' en 'sociale raad' hebben, waarin alle cliëntengroepen van het sociale domein zijn vertegenwoordigd.

Adviesraden als vorm om burgerparticipatie te bevorderen, bestaan al tientallen jaren. De mate van invloed die ze hebben varieert. Meestal geven ze het bestuur van de gemeente gevraagd of ongevraagd advies.

Volgens onze enquête hebben adviesraden in slechts 16,4% van de gemeenten (19 gemeenten) de mogelijkheid om een onderwerp op de gemeenteraad te zetten (zoals de Verordening burgerinitiatief dat regelt voor individuele burgers). In MB2014 had - in de gemeenten die toen de enquête hebben ingevuld - 39,6% van de adviesraden de bevoegdheid om een onderwerp op de agenda te zetten van de gemeenteraad.

In de afgelopen twee jaar is het slechts in 8 gemeenten voorgekomen (44,4% van de gemeenten met deze bevoegdheid) dat een adviesraad een onderwerp op de agenda van de gemeenteraad heeft gezet. In MB2014 was dat het geval in 21% van de gemeenten (ook in 8 gemeenten) met deze bevoegdheid voor adviesraden.

In 56,9% van de gemeenten die de enquête hebben ingevuld zijn er territoriale raden zoals dorps- en/of wijkraden. In MB2014 was dat 67%. De territoriale raden hebben voornamelijk de bevoegdheid om gevraagd of ongevraagd advies te geven aan de gemeente. In de gemeenten met een territoriale adviesraad hebben die raden in 83% van de gevallen een adviserende rol. Dat is precies hetzelfde percentage als twee jaar geleden. In ruim 15% van de gevallen mogen ze zelf, binnen bepaalde grenzen, regels vaststellen. In MB2014 gold dat voor 10,8 %.

Welke bevoegdheid heeft deze dorps- of wijkraad?	Aantal	Percentage
Gevraagd en ongevraagd advies geven aan de gemeente.	55	83,0
Actief samen met het gemeentebestuur beleid voorbereiden.	22	33,3
De dorps- en/of wijkraad heeft zeggenschap over een eigen dorps- en/of wijkbudget.	21	31,8
Binnen bepaalde grenzen zelf regels vaststellen.	10	15,1

In vergelijking met MB2014 constateren we verschillende verschuivingen, maar we kunnen nog niet echt een trend benoemen. De adviesrol van adviesraden domineert en blijft constant, maar het lijkt erop dat ze nu in minder gemeenten zeggenschap hebben over een eigen dorps- en/of wijkbudget. Algemene adviesraden lijken actiever te zijn geworden met het indienen van onderwerpen voor de agenda van de raad. Het percentage van gemeenten waarin gebruikt is gemaakt van deze bevoegdheid is in de laatste twee jaar verdubbeld.

Bevoegdheden van adviesraden	Percentage in 2014	Percentage in 2016
Adviesraden hebben de mogelijkheid om een onderwerp te op de agenda van gemeenteraad zetten.	39,6	16,4
In de afgelopen twee jaar is het voorgekomen dat een adviesraad een onderwerp op de agenda heeft gezet. (NB: <i>percentage van de groep van gemeenten waarin deze mogelijkheid bestaat</i>)	21	44,4
Territoriale adviesraden bereiden actief beleid voor, samen met het bestuur.	33,8	33,3
Territoriale adviesraden mogen binnen bepaalde grenzen zelf regels vaststellen.	10,8	15,1
Territoriale raden hebben zeggenschap over een eigen dorps- en/of wijkbudget.	53,8	31,8
Territoriale raden kunnen gevraagd en ongevraagd advies geven aan de gemeente	83	83

Thema 4: Burgers informeren

In dit hoofdstuk verkennen we hoe gemeenten hun burgers informeren over de mogelijkheid om te participeren. Het is bekend dat algemene politieke kennis een positief effect heeft op politieke participatie van burgers. Burgers met politieke kennis stemmen vaker, hebben meer vertrouwen in het politieke systeem en instituties en stellen zich vaker verkiesbaar op lokaal niveau (Zie Al-Salman, 2016)¹².

Of specifieke kennis over participatiemogelijkheden ook zo'n duidelijk effect heeft op de mate van participatie van burgers is nog niet onderzocht. Toch hebben we in de MB2016 een aantal vragen gesteld over de manier waarop gemeenten hun burgers informeren over participatiemogelijkheden. We vroegen daarbij ten eerste met welke middelen gemeenten hun burgers informeren over hoe de gemeentepolitiek werkt.

Heeft uw gemeente in de afgelopen twee jaar (jan. 2014 – dec. 2015) activiteiten georganiseerd om burgers te informeren over hoe de gemeentepolitiek werkt?	Percentage
De gemeente organiseerde geen activiteiten met dit doel.	38,7
De gemeente organiseerde een 'Gast van de Raad'-programma.	28,4
De gemeente organiseerde één of meer informatiebijeenkomsten over de lokale politiek.	25
De gemeente organiseerde één of meer cursussen over de lokale politiek.	17,2
De gemeente heeft een publicatie uitgebracht en verspreid.	12,9
Anders, namelijk...	22,4

Uit de ingevulde antwoorden bij 'Anders, namelijk' kwam naar voren dat gemeenten ook projecten voor kinderen en jongeren organiseerden (met de gemeenteraad als thema), en dat gemeenten ook de Dag van de Democratie¹³ gebruikten om burgers te informeren over de werking van de gemeentepolitiek.

Daarnaast vroegen we of en hoe gemeenten hun burgers informeren over specifieke participatie-instrumenten, zoals de mogelijkheid om een burgerinitiatief in te dienen of om lid te worden van een adviesraad.

Van alle 83 gemeenten die een Verordening burgerinitiatief hebben (dat is 71,6%), laat ruim 80% weten dat informatie daarover op de gemeentelijke website staat. De op een na meest gekozen optie (20,5% van de gemeenten met een Verordening burgerinitiatief) was: informatie via het huis-aan-huisblad. Opvallend genoeg zijn de lokale radio en/of televisie door geen enkele gemeente ingezet voor dit doel.

¹² [Politiek Dichtbij](#), Al-Salman, 2016

¹³ De internationale Dag van de Democratie is door de VN in het leven geroepen en wordt op 15 september gevierd (of op de zaterdag voor of na 15 september). ProDemos ondersteunt gemeenten met activiteiten voor deze dag. Zie voor meer informatie www.prodemos.nl/dvdd.

Wat de adviesraden betreft hebben de meeste gemeenten informatie daarover verspreid via sociale media en de gemeentelijke website. Er is geen verschil in informatiemiddelen voor de verschillende soorten raden.

Hoe heeft de gemeente inwoners in de afgelopen twee jaar (jan. 2014 – dec. 2015) geïnformeerd over hoe ze een formeel burgerinitiatief kunnen opzetten?	Percentage
De informatie stond op de gemeentelijke website.	80,7
De gemeente informeerde de inwoners via een huis-aan-huisblad.	20,5
De gemeente heeft hierover een folder uitgebracht.	8,4
Dit onderwerp kwam aan bod in een informatiebijeenkomst over lokale politiek.	6
Dit onderwerp kwam aan bod in een cursus over lokale politiek.	4,8
De gemeente informeerde burgers via lokale radio en/of televisie.	0
Anders, namelijk...	6
Niet van toepassing.	16,9

Gemeenten laten verder weten in de enquête dat ze “desgevraagd telefonisch toelichten”, dat de informatie op hun website te vinden is, of dat er “een brochure is gemaakt die voornamelijk bij raadsvergaderingen te verkrijgen is”, of dat er “sporadisch over getweet wordt”.

Hoe informeerde de gemeente inwoners in de afgelopen twee jaar (jan. 2014 – dec. 2015) over de mogelijkheid om lid te worden van een adviesraad en/of wijk- of dorpsraad?	Aantal	Percentage
De gemeente informeerde inwoners via een huis-aan-huisblad.	1	0,9
De informatie stond op de gemeentelijke website.	13	11,2
De gemeente deed een oproep aan inwoners via sociale media.	19	16,4
De gemeente stuurde hierover een brief naar politiek en/of maatschappelijk betrokken inwoners(groepen).	3	2,6
Het onderwerp kwam aan bod in een cursus over lokale politiek.	1	0,9
Het onderwerp kwam aan bod in een informatiebijeenkomst over lokale politiek.	1	0,9
Niet van toepassing.	2	1,7

Tot slot vroegen we op welke manieren gemeenten burgers werven voor de burgerparticipatiemethoden die ze inzetten. We legden de gemeenten daarbij een aantal opties voor, waarbij ze meerdere antwoorden konden kiezen. We vroegen ze om aan te geven bij welk soort activiteiten ze voor dat informatiemiddel hadden gekozen. De meest gebruikte methode blijkt een aankondiging in het huis-aan-huisblad. De minst gebruikte methode is het informeren van

inwoners via een brief of uitnodiging. Opvallend is dat een aantal keer de optie 'oproep via lokale radio/tv' werd aangevinkt, maar dat daarbij geen concreet voorbeeld of methode werd genoemd.

Hoe informeerde de gemeente inwoners over participatiemogelijkheden die open stonden voor alle inwoners? Geef ook aan om welke methode van burgerparticipatie het ging.	Aantal	Methode
De activiteit werd aangekondigd in een huis-aan-huisblad.	98	Informatiebijeenkomst, enquête, inspraakavonden, wijkoverleg, vergaderingen, ideeëndag, stadsgesprek over Sociaal Domein (ook Clusteragenda), wijkmarkten, meepraten tijdens Stadscafé, mogelijkheid tot het e-mailen van ideeën, wijkschouw, inloopavonden.
De activiteit werd bekendgemaakt via sociale media.	80	Informatie- en inspraakbijeenkomsten, stadsgesprek over Sociaal Domein (ook Clusteragenda), keuze speelobjecten speeltuin of planten in plantsoen, inspraakavond, enquête.
Er werden gerichte uitnodigingen gestuurd naar politiek en/of maatschappelijk betrokken inwoners(groepen).	71	Bijeenkomsten over de decentralisaties, schouw, inspraakavonden, informatiebijeenkomsten, wijkgesprekken/stadsgesprekken (ook Clusteragenda), enquête.
De gemeente stuurde een uitnodiging naar de inwoners van een specifieke wijk en/of dorp.	60	Informatiebijeenkomsten, inloopavonden, herziening bestemmingsplan of ander ruimtelijk plan, wijkbijeenkomsten, wijkschouw, informatie en inspraak over een specifieke wijk, inspraakavonden, bijv. voor inspraakavond bij een rioolvervanging in 1 straat, wijkmarkten, wijkschouw of specifiek spelende problematiek die in de commissie aan de orde komt, buurt bestuurt, inspraak in ontwerp plein, inrichting wijken, herinrichting parkeerplaatsen.
De gemeente stuurde een uitnodiging naar willekeurig geselecteerde inwoners.	20	Ten behoeve van deelname aan G1000, werkgroep voor ontwikkelen beleid.
De gemeente stuurde een uitnodiging naar alle inwoners.	15	Enquête alle inwoners boven de 16 jaar, inspraakavonden en de Clusteragenda.
De gemeente deed een oproep via lokale radio en/of televisie.	13	

Thema 5: Informele burgerinitiatieven

De relatief geringe participatie via de formele weg en via methoden van burgerparticipatie (burgerinitiatieven, referendum, participatief begroten) roept de vraag of burgers minder participeren, of dat participatie wellicht via andere wegen loopt, zoals bijvoorbeeld via informele burgerinitiatieven. We definiëren informele burgerinitiatieven als:

- Activiteiten van bewoners om vorm te geven aan hun straat, buurt of stad, waarbij de bewoners zelf bepalen wat er gebeurt en waarbij de gemeente een ondersteunende c.q. faciliterende rol heeft/kan hebben.

We hebben dit jaar, net als in MB2014, gevraagd of het voorkomt dat burgers zelf met initiatieven naar de gemeente komen voor ondersteuning. In de periode 2014/2015 laten de cijfers zien dat dit in de meerderheid van de gemeenten (63,8%) inderdaad gebeurt. In MB2014 gold dit voor 86,6% van de gemeenten. We constateren een daling ten opzichte van 2 jaar geleden.

Komen burgers (en/of hun organisaties) ook informeel met verzoeken om ondersteuning van initiatieven bij de gemeente?	Percentage MB2016	Percentage MB2014
Ja	63,8	86,6
Nee	36,2	13,4

Als burgers om ondersteuning van informele initiatieven vroegen, hoe vaak gebeurde dat dan? In de meeste gevallen gaat het om minder dan 10 keer in de afgelopen 2 jaar. Dat is relatief weinig. We kunnen concluderen dat informele burgerinitiatieven in de meerderheid van de gemeenten voorkomen, maar dat het om een relatief klein aantal verzoeken gaat.

Hoe vaak zijn burgers (en/of hun organisaties) in de afgelopen twee jaar (jan. 2014 – dec. 2015) bij de gemeente gekomen met een informeel verzoek om ondersteuning van hun initiatieven?	Aantal	Percentage
1-4 keer	29	25
5-9 keer	18	15,5
10-19 keer	8	6,9
20-49 keer	11	9,5
50-100 keer	3	2,6
Meer dan 100 keer	5	4,3

In de enquête laten veel gemeenten weten dat dit een moeilijke vraag is, omdat hiervan geen administratie wordt bijgehouden. Ze geven aan dat het antwoord op deze vraag “eigenlijk een gok is”. Daarom zullen we in dit onderzoek verder geen conclusies trekken over het aantal verzoeken van burgers voor ondersteuning van burgerinitiatieven.

Onze vervolgvraag was tot slot op welke manier de gemeente ondersteuning biedt aan informele burgerinitiatieven. Net als in MB2014 bleek de meeste ondersteuning te bestaan uit 'advies en deskundige ondersteuning', gevolgd door 'financiële ondersteuning', en 'facilitaire ondersteuning'.

Op welke manier bood de gemeente hierbij ondersteuning?	Aantal	Percentage
Advies en deskundige ondersteuning	63	54,3
Financiële ondersteuning (voorbeeld: projectsubsidie)	45	38,8
Facilitaire ondersteuning (voorbeeld: zaalruimte; apparatuur)	41	35,3
Secretariële ondersteuning	12	10,3

Naast de aangegeven antwoordopties geven sommige gemeenten aan dat ze burgerinitiatieven procesmatig ondersteunen, en met maatwerk, afhankelijk van de inhoud van het initiatief.

Thema 6: Burgers betrekken bij het werk van gemeenteraden/politieke participatie bevorderen

In de MB2016 hebben we ook vragen gesteld over politieke participatie. Hoe hebben gemeenten in de periode januari 2014 t/m december 2015 burgers actief betrokken bij de lokale vertegenwoordigende democratie? Dit hoofdstuk is een samenvatting van een uitgebreid onderzoek van collega Yara Al-Salman die in de periode 2015-2016 onderzoek heeft verricht voor ProDemos. Een uitgebreide studie over politieke participatie in de lokale democratie en de inzet van gemeenten is te lezen in haar rapport *De Politiek Dichtbij* (Al-Salman 2016)¹⁴.

Inwoners kennis laten maken met lokale politici

Fysieke kennismakingen tussen burgers en politici maken het mogelijk dat burgers in gesprek raken met politici en hun wensen, vragen en zorgen bekend worden bij raadsleden. Uit het onderzoek van Y. Al Salman (2016) blijkt dat gemeenten op verschillende manieren kennis laten maken met raadsleden. In de afgelopen twee jaar heeft 75,9% van de gemeenten die de Monitor hebben ingevuld één of meer kennismakingsactiviteiten aangeboden. De vaakst gebruikte methode was het afleggen van werkbezoeken aan lokale organisaties door de gemeenteraad. Raadsleden konden tijdens deze bezoeken burgers ontmoeten en spreken. In de onderstaande tabel laten we de verschillende vormen van kennismaking zien die de gemeenten inzetten.

Activiteiten om inwoners te laten kennismaken met raadsleden (in % van gemeenten)	
De gemeente bood inwoners de mogelijkheid om raadsleden uit te nodigen op locatie.	22,4
De gemeente publiceerde portretten van of interviews met raadsleden op de gemeentelijke website.	29,3
De gemeente publiceerde portretten van of interviews met raadsleden in een huis-aan-huisblad.	33,6
De gemeenteraad ging op werkbezoek bij organisaties in de gemeente om bewoners te ontmoeten en te spreken.	56,9
De gemeente organiseerde speeddatesessies tussen raadsleden en inwoners in het gemeentehuis.	14,7
De gemeente organiseerde geen activiteiten met dit doel.	24,1

Inwoners stimuleren om te gaan stemmen

Stemmen is één van de belangrijkste vormen van politieke participatie en manieren om invloed uit te oefenen in de lokale democratie. Bij verkiezingen zijn het niet alleen de politieke partijen die burgers aanmoedigen om te gaan stemmen. Gemeenten spelen daarbij ook een hele grote rol. Sommige effectieve methoden om de opkomst te bevorderen kunnen alleen door gemeenten worden ingezet. Samenwerking tussen gemeenten en politieke partijen is hiervoor essentieel.

Uit de MB2014 blijkt dat 82,5% van de gemeenten zich verantwoordelijk voelt voor de opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen. Van de gemeenten waar in 2014 verkiezingen waren, organiseerde

¹⁴ [De Politiek Dichtbij](#), Al-Salman, 2016

93,7% activiteiten om de opkomst te bevorderen. De belangrijkste activiteiten die georganiseerd zijn, zijn in de volgende tabel te lezen. NB: In MB2014 is deze vraag ook gesteld. De verkiezingen waren toen nog niet geweest, maar gemeenten waren al wel actief met de voorbereidingen. Hierbij is het weer goed in gedachten te houden dat de gemeenten die deelnamen aan MB2014 veelal andere waren dan die deel hebben genomen aan MB2016.

Activiteiten van de gemeente om de opkomst te bevorderen	Percentage van gemeenten in MB2016	Percentage van gemeenten in MB2014
Bood ruimte aan politieke partijen in de huis-aan-huisbladen.	53,4	56,3 ¹⁵
Voerde een campagne om de gemeenteraadsverkiezingen onder de aandacht te brengen van inwoners.	49,1	70,0
Organiseerde debatten tussen de deelnemende partijen.	44,0	53,8
Bood ruimte aan politieke partijen op de gemeentelijke website.	31,9	56,3 ¹⁶
Organiseerde een politieke informatiemarkt.	30,2	37,5
Heeft een stemhulp ingezet om burgers te helpen bij hun stemkeuze.	20,7	38,8
Heeft één of meerdere mobiele stembureaus ingezet.	15,5	-
Organiseerde een verkiezingsfestival.	8,6	-
Organiseerde geen activiteiten met dit doel.	6,0	-
Er waren geen verkiezingen in de gemeente.	4,3	-

Inwoners werven voor de functie van raadslid

Niet alleen bij opkomstbevordering, maar ook bij het enthousiasmeren van inwoners voor de functie van raadslid heeft de gemeente een belangrijke rol. Politieke partijen hebben de laatste jaren meer moeite met het vinden van geschikte kandidaten voor verkiesbare plaatsen (Nieuwsuur, 2014). Sommige gemeenten zijn zich hier van bewust en organiseren daarom activiteiten. In MB2014 beantwoordde 27,8% van de gemeenten dat het gemeentebestuur zich verantwoordelijk voelde voor de werving van nieuwe raadsleden. Dit getal ligt dichtbij de bevindingen van Habets (2014), waaruit

¹⁵ In MB2014 was deze antwoordcategorie gecombineerd met het antwoord over de gemeentelijke website: "De gemeente geeft ruimte aan politieke partijen op de gemeentelijke website en/of de gemeentelijke pagina's in de lokale huis-aan-huisbladen".

¹⁶ Zie de voetnoot hierboven (voetnoot 15).

blijkt dat 32% van de respondenten activiteiten onderneemt om raadsleden te werven. In MB2016 gaven 25,9% van de gemeenten aan dat ze activiteiten hebben ondernomen om inwoners te enthousiasmeren voor het raadslidmaatschap. De grote meerderheid van de gemeenten (74,1%) organiseerde geen activiteit om raadsleden te werven. De activiteit die het meest werd ondernomen was een cursus voor inwoners om politiek actief te worden.

Activiteiten om raadsleden te werven	Percentage van gemeenten in MB2016
Burgers konden een cursus volgen over de lokale politiek om politiek actief te worden.	16,4
De gemeente organiseerde één of meer informatiebijeenkomsten over het raadswerk.	12,1
De gemeente organiseerde ontmoetingen tussen politieke partijen en geïnteresseerde inwoners (bijvoorbeeld via een informatiemarkt, speeddatesessies, etc.).	8,6
De gemeente voerde een reclamecampagne om de interesse voor het raadslidmaatschap aan te moedigen.	2,6
De gemeente organiseerde geen activiteiten met dit doel.	74,1

Aan het eind van de enquête stelden we gemeenten nog de open vraag ‘Wilt u nog iets toelichten over participatie in uw gemeenten?’ Enkele gemeenten vulden dit veld in en lieten weten dat ze bezig zijn met respectievelijk een nota burgerparticipatie, een burgerbegroting, een werkgroep overheidsparticipatie, een project “Right to challenge”¹⁷, “Mijn dorp 2030” of “gesprekken met burgers over mogelijke fusies”.

¹⁷ *Right to Challenge* is een Engelse term voor ‘het recht om uit te dagen’. Gemeenten kunnen dit recht als bestuursmaatregel inzetten. Daarmee krijgen burgers het recht om de overheid uit te dagen wanneer zij menen een dienst beter te kunnen aanbieden.

Hoofdstuk 7: Conclusies en samenvatting

A. Het belangrijkste dat de 'foto' van MB2016 laat zien, is vooral dat er vrij weinig veranderingen zijn ten opzichte van twee jaar geleden. Gemeenten noemen nieuwe methoden van burgerparticipatie zoals de G1000 of nieuwe instrumenten zoals 'Right to Challenge', maar het niveau van participatie en de mogelijkheden voor inwoners om te participeren zijn gelijk gebleven. We constateren dat:

1. Na de verkiezingen in 2014 maakt nog steeds een grote meerderheid van de gemeenten (86,2%) afspraken in het collegeprogramma om participatie van burgers te bevorderen.
2. Gemeenten blijven investeren in de formele mogelijkheden om burgerparticipatie te regelen. Een voorbeeld daarvan is dat het percentage gemeenten met een verordening burgerinitiatieven blijft stijgen. Ruim 70% van de geënquêteerde gemeenten beschikken over een verordening burgerinitiatief.
3. Net als twee jaar geleden constateren we dat inwoners weinig gebruikmaken van de formele instrumenten van burgerparticipatie zoals het burgerinitiatief of het referendum. In ruim 30% van de geënquêteerde gemeente is in de periode tussen januari 2014 en december 2015 een burgerinitiatief ingediend. In slechts één gemeente is een referendum gehouden. De initiatiefnemers van dat referendum waren het college en de gemeenteraad.
4. Ook in de rolverdeling zien we weinig verrassingen: de raad stelt de kaders en het college legt zich meer toe op het informeren van de raad en het realiseren van betrokkenheid van burgers.

B. Wat betreft de methoden die de gemeenten inzetten om burgers te betrekken bij beleid en besluitvorming, constateren we een duidelijke voorkeur voor methoden waarbij in principe iedereen mee kan doen, en die een participatieniveau hebben van 'raadplegen' en/of 'adviseren'.

5. Gemeenten zetten vooral methodes in waarbij alle inwoners mee kunnen doen, zoals informatiebijeenkomsten, inspraakavonden en schriftelijk en/of digitale enquêtes.
6. De hoogste mate van invloed die gemeenten toekennen aan burgers is vooral 'raadplegen' en 'adviseren'.
7. Gemeenten hebben hun inwoners in de afgelopen twee jaar minder betrokken bij het opstellen van de gemeentelijke begroting. In 2016 gebeurde dat in 43,1% van de gemeenten. Een groot deel daarvan ging niet verder dan het niveau van informeren of inspreken tijdens de raadsvergadering of begrotingscommissies.

C. Om burgers te laten participeren, moeten ze weten wat de mogelijkheden daartoe zijn. Gemeenten informeren hun inwoners voornamelijk via relatief 'passieve' vormen:

8. Informatie over de verordening burgerinitiatief wordt door de meerderheid van de gemeenten (80,7%) gecommuniceerd door informatie op de website van de gemeente te zetten.
9. Informatie over andere burgerparticipatiemethoden wordt door gemeenten veelal in huis-aan huisbladen geplaatst.

D. Aangezien inwoners relatief weinig gebruikmaken van formele instrumenten zoals de verordening burgerinitiatief, vragen we ons af of burgers dan misschien op andere manieren participeren. De

laatste jaren is er veel aandacht geweest voor de Doe-democratie en voor eigen initiatieven van burgers. Volgens onze enquête komen burgerinitiatieven inderdaad in veel gemeenten voor, maar omdat hiervoor geen administratie wordt bijgehouden, zijn precieze aantallen niet te achterhalen.

10. In ruim 85% van de gemeenten komen burgers met ideeën en initiatieven naar de gemeente voor ondersteuning.

11. De gemeente biedt meestal ondersteuning in de vorm van deskundig advies en via financiële ondersteuning (subsidies).

E. Een andere manier om de participatie van burgers in de lokale democratie te stimuleren, is door inwoners kennis te laten maken met hoe de gemeente werkt en wie er in de gemeenteraad zitten.

12. De vaakst gebruikte methode om kennismaking tussen burgers en politiek te stimuleren, was het afleggen van werkbezoeken aan lokale organisaties door de gemeenteraad.

F. Gemeenteraadsverkiezingen zijn voor de lokale democratie een belangrijk moment. De opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen is echter altijd lager dan bij landelijke verkiezingen. De meeste gemeenten voelen zich verantwoordelijk voor de opkomst en organiseren daar activiteiten voor.

13. 82,5% van de gemeenten voelt zich verantwoordelijk voor de opkomst bij gemeenteraadsverkiezingen.

14. 93,7% van de gemeenten waar verkiezingen waren, organiseerde activiteiten om de opkomst te bevorderen. Dat betroffen vooral campagnes om aandacht te vragen voor de verkiezingen. Daarnaast boden ze ruimte in huis-aan huisbladen aan politieke partijen.

15. 25,9% van de gemeenten organiseerde daarnaast ook activiteiten om inwoners te enthousiasmeren voor het raadslidmaatschap.

Bijlage 1

Vragenlijst

Monitor Participatie in de Lokale Democratie 2016

ALGEMEEN

Wat is de naam van de gemeente?

Wat is uw naam?

Wat is uw functie binnen de gemeente?

Wat is uw e-mailadres?

BELEID

Zijn er in het huidige collegeprogramma (2014) afspraken gemaakt om de participatie van burgers in de gemeente te bevorderen?

Burgerparticipatie: burgers invloed geven bij de vorming en/of uitvoering van beleid en plannen van de gemeente.

- Ja
- Nee

Op welke beleidsterreinen zijn er afspraken gemaakt? (Meerdere antwoorden mogelijk.)

- Bestuur
- Cultuur
- Financiën
- Jongeren
- Leefbaarheid
- Onderwijs
- Milieu
- Sociale Zaken
- Sport
- Ruimtelijke Ordening
- Veiligheid
- Verkeer en Vervoer
- Zorg en Welzijn
- Anders:

Bestaan er schriftelijke afspraken over de rolverdeling tussen de burgemeester, de wethouders en de gemeenteraad met betrekking tot burgerparticipatie?

- Ja
- Nee

Welke schriftelijke afspraken zijn er gemaakt over de rolverdeling tussen de burgemeester, de wethouders en de gemeenteraad met betrekking tot burgerparticipatie? (Meerdere antwoorden mogelijk.)

- De raad bepaalt de inhoud van de programma's voor burgerparticipatie.
- De raad evalueert de bereikte resultaten van burgerparticipatie.
- De raad stelt de kaders bij burgerparticipatietrajecten.
- Het college informeert de raad over het verloop van burgerparticipatietrajecten.
- Het college realiseert de betrokkenheid van de burgers bij de beleidsvoorbereiding.

- Anders:

Heeft de gemeente een nota burgerparticipatie die door de gemeenteraad is vastgesteld?

Nota burgerparticipatie: een formeel document waarin de uitgangspunten en spelregels voor de inzet van het instrument burgerparticipatie worden vastgesteld.

- Ja
- Nee

BURGERS INFORMEREN

Heeft de gemeente in de afgelopen twee jaar (januari 2014 t/m december 2015) activiteiten georganiseerd met het doel burgers te informeren over hoe de gemeentepolitiek werkt? (Meerdere antwoorden mogelijk.)

- De gemeente organiseerde één of meer cursussen over de lokale politiek.
- De gemeente organiseerde één of meer informatiebijeenkomsten over de lokale politiek.
- De gemeente organiseerde een Gast van de Raadprogramma.
- De gemeente heeft een publicatie uitgebracht en verspreid.
- Informatie stond op de website van de gemeente.
- De gemeente organiseerde geen activiteiten met dit doel.
- Anders:

Gebruikte de gemeente deze informerende activiteit(en) ook om inwoners te informeren over hoe ze zelf kunnen participeren in de gemeentepolitiek?

- Ja
- Nee

Hoe wief de gemeente inwoners voor de cursus(sen) over lokale politiek? (Meerdere antwoorden mogelijk.)

- De cursus werd aangekondigd in een huis-aan-huisblad.
- De gemeente plaatste een aankondiging op haar website.
- Er werden gerichte uitnodigingen gestuurd naar politiek en/of maatschappelijk betrokken inwoners(groepen).
- De cursus werd bekendgemaakt via sociale media.
- De gemeente stuurde persoonlijke uitnodigingen naar willekeurig geselecteerde inwoners.
- De gemeente deed een oproep via lokale radio en/of televisie.
- Anders:

Hoe wief de gemeente inwoners voor deze informatiebijeenkomst? (Meerdere antwoorden mogelijk.)

- De cursus werd aangekondigd in een huis-aan-huisblad.
- De gemeente plaatste een aankondiging op haar website.
- Er werden gerichte uitnodigingen gestuurd naar politiek en/of maatschappelijk betrokken inwoners(groepen).
- De cursus werd bekendgemaakt via sociale media.
- De gemeente stuurde persoonlijke uitnodigingen naar willekeurig geselecteerde inwoners.
- De gemeente deed een oproep via lokale radio en/of televisie.
- Anders:

Hoe wief de gemeente inwoners voor het Gast van de Raadprogramma? (Meerdere antwoorden mogelijk.)

- De cursus werd aangekondigd in een huis-aan-huisblad.
- De gemeente plaatste een aankondiging op haar website.

- Er werden gerichte uitnodigingen gestuurd naar politiek en/of maatschappelijk betrokken inwoners(groepen).
- De cursus werd bekendgemaakt via sociale media.
- De gemeente stuurde persoonlijke uitnodigingen naar willekeurig geselecteerde inwoners.
- De gemeente deed een oproep via lokale radio en/of televisie.
- Anders:

Waarom organiseerde de gemeente geen activiteiten met dit doel?

- Dat wordt niet gezien als de verantwoordelijkheid van de gemeente.
- Er is geen of onvoldoende budget beschikbaar voor deze activiteiten.
- Het nut van dergelijke activiteiten wordt beperkt geacht.
- Er is onvoldoende capaciteit en/of tijd beschikbaar binnen de griffie en/of andere onderdelen van de gemeentelijke organisatie.
- De (verwachte) interesse van inwoners voor dergelijke activiteiten is te laag.
- Anders:

Organiseerde de gemeente in de afgelopen twee jaar (januari 2014 t/m december 2015) kennismakingen tussen inwoners en raadsleden en zo ja, hoe dan?

- De gemeente bood inwoners de mogelijkheid om raadsleden uit te nodigen op locatie.
- De gemeente publiceerde portretten van of interviews met raadsleden op de gemeentelijke website.
- De gemeente publiceerde portretten van of interviews met raadsleden in een huis-aan-huisblad.
- De gemeenteraad ging op werkbezoek bij organisaties in de gemeente om bewoners te ontmoeten en te spreken.
- De gemeente organiseerde speeddatesessies tussen raadsleden en inwoners in het gemeentehuis.
- De gemeente organiseerde geen activiteiten met dit doel.
- Anders:

ACTIVITEITEN OM POLITIEKE PARTICIPATIE TE BEVORDEREN

A. Opkomstbevordering

In maart 2014 waren in bijna alle gemeenten gemeenteraadsverkiezingen. Welke activiteiten heeft de gemeente georganiseerd om de opkomst bij deze verkiezingen te bevorderen? (Meerdere antwoorden mogelijk.)

- De gemeente organiseerde een politieke informatiemarkt.
- De gemeente voerde een campagne om de gemeenteraadsverkiezingen onder de aandacht te brengen van haar inwoners.
- De gemeente heeft een stemhulp ingezet om burgers te helpen bij hun stemkeuze.
- De gemeente organiseerde debatten tussen de deelnemende partijen.
- De gemeente bood ruimte aan politieke partijen op de gemeentelijke website.
- De gemeente bood ruimte aan politieke partijen in de lokale huis-aan-huisbladen.
- De gemeente organiseerde een verkiezingsfestival.
- De gemeente heeft één of meerdere mobiele stembureaus ingezet.
- In mijn gemeente waren geen verkiezingen.
- De gemeente organiseerde geen activiteiten met dit doel.
- Anders:

Wat was de aanleiding om specifiek deze activiteit(en) te kiezen om de opkomst te bevorderen? (Meerdere antwoorden mogelijk.)

- De gemeente baseerde de keuze op praktijkvoorbeelden van andere gemeenten.
- De gemeente baseerde de keuze op wetenschappelijk onderzoek naar opkomstbevordering.
- De gemeente baseerde de keuze op een enquête onder haar inwoners.
- De gemeente baseerde de keuze op een nieuw idee van de initiatiefnemer(s).
- Anders:

Van wie kwam het initiatief voor het organiseren van deze opkomst bevorderende activiteit(en)?

- Het initiatief kwam van de burgemeester.
- Het initiatief kwam van de wethouder(s).
- Het initiatief kwam van het college van B en W.
- Het initiatief kwam van de gemeenteraad.
- Het initiatief kwam van een of meer politieke partijen.
- Het initiatief kwam van de griffie.
- Anders:

Wie voerde de opkomst bevorderende activiteiten uit? (Meerdere antwoorden mogelijk.)

- De griffie.
- De afdeling Communicatie.
- De afdeling Bestuurszaken.
- Anders:

Waren de opkomst bevorderende activiteiten gericht op een specifieke doelgroep?

- Ja, de doelgroepen waren: _____
- Nee.

Waarom organiseerde de gemeente geen activiteiten om de opkomst te bevorderen?

- Dat wordt niet gezien als de verantwoordelijkheid van de gemeente.
- Politieke partijen hebben aangegeven dit zelf te willen doen.
- Er is geen of onvoldoende budget beschikbaar voor deze activiteiten.
- De verwachting was dat het effect te klein zou zijn.
- Er was onvoldoende capaciteit en/of tijd beschikbaar binnen de griffie of bredere gemeentelijke organisatie.
- Het opkomstpercentage in de gemeente wordt al hoog genoeg geacht.
- Anders:

B. Werven van raadsleden

Welke activiteiten heeft de gemeente in de afgelopen twee jaar (januari 2014 t/m december 2015) georganiseerd om nieuwe raadsleden te werven? (Meerdere antwoorden mogelijk.)

- Burgers konden een cursus volgen over de lokale politiek om politiek actief te worden.
- De gemeente organiseerde één of meer informatiebijeenkomsten en/of workshops over het raadswerk.
- De gemeente voerde een reclamecampagne om de interesse voor het raadslidmaatschap aan te moedigen.
- De gemeente organiseerde ontmoetingen tussen politieke partijen en geïnteresseerde inwoners (bijvoorbeeld via een informatiemarkt, speeddatesessies, etc.).
- De gemeente organiseerde geen activiteiten met dit doel.
- Anders:

Waren de activiteiten om raadsleden te werven gericht op een specifieke doelgroep?

- Ja, de doelgroepen waren: _____
- Nee.

Was deze cursus in uw beleving effectief in het werven van raadsleden?

- Ja
- Nee
- Anders:

Was deze informatiebijeenkomst (of waren deze informatiebijeenkomsten) in uw beleving effectief in het werven van raadsleden?

- Ja
- Nee
- Anders:

Was de reclamecampagne in uw beleving effectief in het werven van raadsleden?

- Ja
- Nee
- Anders:

Waren de ontmoetingen tussen politieke partijen en inwoners, in uw beleving, effectief in het werven van raadsleden?

- Ja
- Nee
- Anders:

Hoe informeerde de gemeente inwoners over de activiteit(en) om raadsleden te werven? (Meerdere antwoorden mogelijk.)

- De activiteit werd aangekondigd in een huis-aan-huisblad.
- Er werden gerichte uitnodigingen gestuurd naar politiek en/of maatschappelijk betrokken inwoners(groepen).
- De activiteiten werden bekendgemaakt via sociale media.
- De gemeente stuurde persoonlijke uitnodigingen naar willekeurig geselecteerde inwoners.
- De gemeente deed een oproep via lokale radio en/of televisie.
- Niet van toepassing.
- Anders:

Van wie kwam het initiatief voor het organiseren van de activiteit(en) om raadsleden te werven?

- Het initiatief kwam van de burgemeester.
- Het initiatief kwam van de wethouder(s).
- Het initiatief kwam van het college van B en W.
- Het initiatief kwam van de gemeenteraad.
- Het initiatief kwam van een of meer politieke partijen.
- Het initiatief kwam van de griffie.
- Anders:

Wie voerde de activiteiten om raadsleden te werven uit? (Meerdere antwoorden mogelijk.)

- De griffie.
- De afdeling Communicatie.
- De afdeling Bestuurszaken.

- Anders:

Waarom organiseerde de gemeente geen activiteiten om raadsleden te werven?

- Dat wordt niet gezien als de verantwoordelijkheid van de gemeente.
- Politieke partijen hebben aangegeven dit zelf te willen doen.
- Er is geen of onvoldoende budget beschikbaar voor deze activiteiten.
- De verwachting was dat het effect te klein zou zijn.
- Er is onvoldoende capaciteit en/of tijd beschikbaar binnen de griffie en/of andere afdelingen binnen de gemeentelijke organisatie.
- De griffie en/of andere afdelingen binnen de gemeentelijke organisatie willen zich niet in het politieke speelveld begeven.
- De (verwachte) interesse van inwoners voor dergelijke activiteiten is te laag.
- Er is al voldoende interesse voor het raadslidmaatschap in de gemeente.
- Activiteiten om raadsleden te werven waren in de afgelopen twee jaar nog niet aan de orde; de gemeente organiseert dergelijke activiteiten dichterbij de komende verkiezingen.
- Anders:

C. Referendum

Heeft de gemeente een referendumverordening?

Referendumverordening: een formeel document waarin de voorwaarden en procedures van het referendum in de gemeente zijn vastgelegd.

- Ja
- Nee

Is er in de afgelopen twee jaar (januari 2014 t/m december 2015) een referendum gehouden in de gemeente?

- Ja
- Nee

Wie was of wie waren hierbij de initiatiefnemer(s)?

- Burgers
- College van B en W
- Gemeenteraad
- Anders:

Op welke beleidsterreinen hadden deze referenda/had dit referendum betrekking? (Meerdere antwoorden mogelijk.)

- Bestuurlijke organisatie (voorbeeld: burgemeestersreferendum; herindeling)
- Cultuur
- Financiën
- Jongeren
- Leefbaarheid
- Milieu
- Onderwijs
- Ruimtelijke Ordening
- Sociale Zaken
- Sport
- Veiligheid
- Verkeer en Vervoer
- Zorg en Welzijn

- Anders:

D. Participatief begroten

Op welke manier werden inwoners betrokken bij het opstellen van de gemeentelijke begroting in de afgelopen twee jaar (januari 2014 t/m december 2015)? (Meerdere antwoorden mogelijk.)

- Inwoners werden geïnformeerd.
- Inwoners werden geraadpleegd.
- Inwoners konden adviezen uitbrengen.
- Inwoners konden coproduceren.
- Inwoners konden mee beslissen.
- Inwoners werden niet betrokken bij het opstellen van de gemeentelijke begroting.
- Anders:

Welke methoden van participatief begroten werden in de afgelopen twee jaar (januari 2014 t/m december 2015) ingezet in de gemeente? (Meerdere antwoorden mogelijk.)

- Inwoners werden uitgenodigd om in een werkgroep bezuinigingsvoorstellen te ontwikkelen.
- Er werd een enquête gehouden onder de inwoners van de gemeente.
- Inwoners konden zelf voorstellen indienen op een interactieve website.
- Inwoners konden meedenken over de begroting op een digitaal forum.
- De gemeente organiseerde bijeenkomsten, discussieavonden en/of stadsgesprekken.
- Anders:

E. Verordening burgerinitiatief

Heeft de gemeente een verordening burgerinitiatief?

Verordening burgerinitiatief: een formeel document waarin de voorwaarden en procedures van het formeel burgerinitiatief in de gemeente zijn vastgelegd.

Formeel burgerinitiatief: een voorstel van een initiatiefgerechtigde om een onderwerp op de agenda van de vergadering van de raad te plaatsen.

- Ja
- Nee

Hoe heeft de gemeente inwoners in de afgelopen twee jaar (januari 2014 t/m december 2015) geïnformeerd over hoe ze een formeel burgerinitiatief kunnen opzetten?

- De gemeente informeerde inwoners via een huis-aan-huisblad.
- De informatie stond op de gemeentelijke website.
- De gemeente informeerde burgers via lokale radio en/of televisie.
- De gemeente heeft hierover een folder uitgebracht.
- Dit onderwerp kwam aan bod in een cursus over lokale politiek.
- Dit onderwerp kwam aan bod in een informatiebijeenkomst over lokale politiek.
- Niet van toepassing.
- Anders:

Hoe vaak is er in de afgelopen twee jaar (januari 2014 t/m december 2015) gebruik gemaakt van het formeel burgerinitiatief?

- Er is geen gebruik van gemaakt.
- 1-4 keer
- 5-9 keer
- 10-19 keer
- 20 keer of meer

Op welke van de volgende beleidsterreinen hadden de ingediende formele burgerinitiatieven betrekking?
(Meerdere antwoorden mogelijk.)

- Bestuur
- Cultuur
- Financiën
- Jongeren
- Leefbaarheid
- Milieu
- Onderwijs
- Ruimtelijke Ordening
- Sociale Zaken
- Sport
- Veiligheid
- Verkeer en Vervoer
- Zorg en Welzijn
- Anders:

F. Burgerinitiatieven informeel

Komen burgers (en/of hun organisaties) ook informeel met verzoeken om ondersteuning van initiatieven bij de gemeente?

Informele burgerinitiatieven: activiteiten van bewoners om vorm te geven aan hun straat, buurt of stad, waarbij de bewoners zelf bepalen wat er gebeurt en waarbij de gemeente een ondersteunende c.q. faciliterende rol heeft/kan hebben.

- Ja
- Nee

Hoe vaak zijn burgers (en/of hun organisaties) in de afgelopen twee jaar (januari 2014 t/m december 2015) bij de gemeente gekomen met een informeel verzoek om ondersteuning van hun initiatieven?

- 1-4 keer
- 5-9 keer
- 10-19 keer
- 20-49 keer
- 50-100 keer
- Meer dan 100 keer

Hoe vaak zijn deze informele verzoeken om ondersteuning in de afgelopen twee jaar (januari 2014 t/m december 2015) ingewilligd?

- De verzoeken zijn niet ingewilligd.
- 1-4 keer
- 5-9 keer
- 10-19 keer
- 20-49 keer
- 50-100 keer
- Meer dan 100 keer

Op welke manieren bood de gemeente hierbij ondersteuning? (Meerdere antwoorden mogelijk.)

- Advies en deskundige ondersteuning
- Facilitaire ondersteuning (voorbeeld: zaalruimte; apparatuur)

- Financiële ondersteuning (voorbeeld: projectsubsidie)
- Secretariële ondersteuning
- Anders:

G. Adviesorganen

Welke van de volgende adviesraden bestaan in de gemeente? (Meerdere antwoorden mogelijk.)

- Adviesraad Natuur en Milieu
- Cliëntenraad Sociale Zaken/Wet Werk en Bijstand
- Culturele adviesraad
- Economische adviesraad
- Gehandicaptenplatform
- Integratie/migrantenraad
- Jeugd- of jongerenraad
- Seniorenraad
- Sportraad
- Stedenbouwkundige adviesraad
- WMO-adviesraad
- Er bestaan geen adviesraden in de gemeente.
- Anders:

Hoe informeerde de gemeente inwoners in de afgelopen twee jaar (januari 2014 t/m december 2015) over de mogelijkheid om lid te worden van een adviesraad?

- De gemeente informeerde burgers via een huis-aan-huisblad.
- De informatie stond op de gemeentelijke website.
- De gemeente deed een oproep aan inwoners via sociale media.
- De gemeente stuurde hierover een brief naar politiek en/of maatschappelijk betrokken inwoners(groepen).
- Het onderwerp kwam aan bod in een cursus over lokale politiek.
- Het onderwerp kwam aan bod in een informatiebijeenkomst over lokale politiek.
- Niet van toepassing.
- Anders:

Hebben de adviesraden de mogelijkheid om een onderwerp op de agenda van de gemeenteraad te zetten?

- Ja
- Nee

Hoe vaak is er in de afgelopen twee jaar (januari 2014 t/m december 2015) door een adviesraad een onderwerp op de agenda van de gemeenteraad gezet?

- Er is geen gebruik van gemaakt.
- 1-4 keer
- 5-9 keer
- 10-19 keer
- 20 of keer of meer

Bestaan er in de gemeente territoriale raden (zoals dorps- en/of wijkraden)?

Dorps- en/of wijkraden: een groep inwoners die door het college van burgemeester en wethouders is erkend en die binnen de gemeente in een bepaald gebied werkzaam is en die, blijkens hun statuten, het algemeen belang van de inwoners in dat gebied behartigen.

- Ja

- Nee

Hoe is de samenstelling van deze raden geregeld?

- De leden worden benoemd.
- De leden worden gecoöpteerd.
- De leden worden gekozen.
- Anders:

Welke bevoegdheid heeft deze dorps- of wijkraad? (Meerdere antwoorden mogelijk.)

- Actief samen met het gemeentebestuur beleid voorbereiden.
- Binnen bepaalde grenzen zelf regels vaststellen.
- Gevraagd en ongevraagd advies geven aan de gemeente.
- De dorps- en/of wijkraad heeft zeggenschap over een eigen dorps- en/of wijkbudget.
- Anders:

Hoe informeerde de gemeente inwoners in de afgelopen twee jaar (januari 2014 t/m december 2015) over de mogelijkheid om lid te worden van deze dorps- en/of wijkraad? (Meerdere antwoorden mogelijk.)

- De gemeente stuurde een brief aan de inwoners van de wijk/het dorp.
- De gemeente informeerde inwoners via een huis-aan-huisblad.
- De informatie stond op de gemeentelijke website.
- De gemeente deed een oproep aan inwoners via sociale media.
- De gemeente stuurde een brief naar politiek en/of maatschappelijk betrokken inwoners(groepen).
- Het onderwerp kwam aan bod in een cursus over lokale politiek.
- Het onderwerp kwam aan bod in een informatiebijeenkomst over lokale politiek.
- Anders:

H. Burgerparticipatie

Er bestaat diverse methoden van burgerparticipatie waaraan in beginsel *alle* burgers kunnen meedoen. Welke van deze of nog andere methoden zijn in de afgelopen twee jaar (januari 2014 t/m december 2015) in de gemeente voor burgerparticipatie gebruikt? (Meerdere antwoorden mogelijk.)

- Informatiebijeenkomst
- Enquête (schriftelijk of digitaal)
- Schouw
- Internetforum
- Stads- dorps- of wijkgesprekken
- Inspraakavonden
- Interactieve website
- Er zijn in deze periode geen methoden voor burgerparticipatie gebruikt.
- Anders:

Hoe informeerde de gemeente inwoners over deze participatiemogelijkheden voor alle burgers? Geef alstublieft ook aan om welke methode van burgerparticipatie het ging. (Meerdere antwoorden mogelijk.)

- De activiteit werd aangekondigd in een huis-aan-huisblad.
- Er werden gerichte uitnodigingen gestuurd naar politiek en/of maatschappelijk betrokken inwoners(groepen).
- De activiteit werd bekendgemaakt via sociale media.
- De gemeente stuurde een uitnodiging naar alle inwoners.
- De gemeente stuurde een uitnodiging naar willekeurig geselecteerde inwoners.
- De gemeente stuurde een uitnodiging naar de inwoners van een specifieke wijk en/of dorp.
- De gemeente deed een oproep via lokale radio en/of televisie.

- Het onderwerp kwam aan bod in een cursus over lokale politiek.
- Het onderwerp kwam aan bod in een informatiebijeenkomst over lokale politiek.
- Niet van toepassing.
- Anders:

Wat was de hoogste vorm van invloed die inwoners bij deze methoden van burgerparticipatie hadden?

- Inwoners werden geïnformeerd.
- Inwoners werden geraadpleegd.
- Inwoners konden adviezen uitbrengen.
- Inwoners konden beleid coproduceren.
- Inwoners konden meebeslissen.
- Anders:

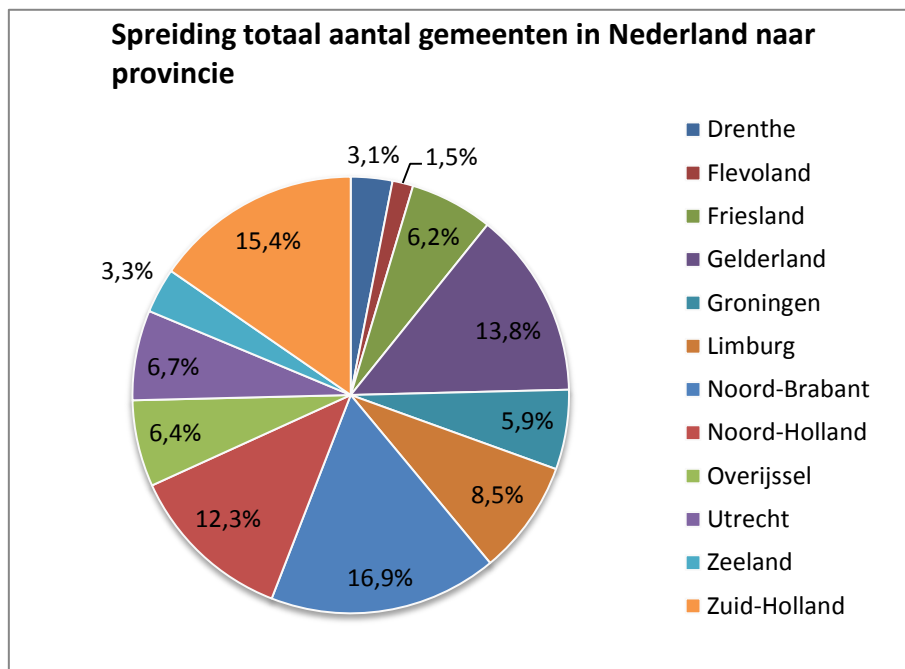
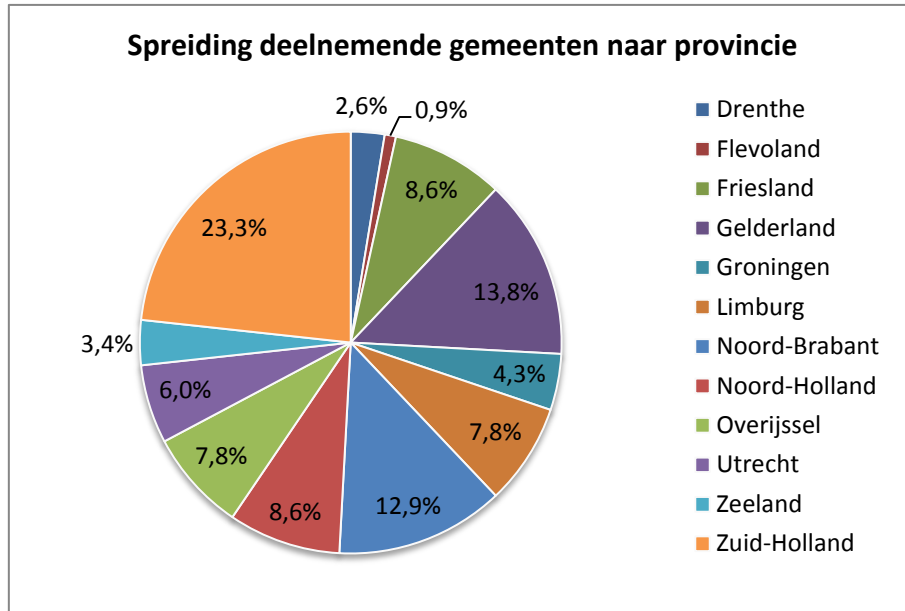
Er bestaan diverse methoden van burgerparticipatie waaraan een *geselecteerd deel* van de burgers mee kan doen. Welke van deze of nog andere methoden zijn in de afgelopen twee jaar (januari 2014 t/m december 2015) in de gemeente voor burgerparticipatie gebruikt?

- Enquête (schriftelijk en/of digitaal)
- Burgerjury
- Burgerpanel
- G1000
- Er zijn in deze periode geen methoden voor burgerparticipatie gebruikt.
- Anders:

Wilt u nog iets toelichten over participatie in uw gemeente?

Bijlage 2

Representativiteit van de respons naar provincie

Bijlage 3

Representativiteit van de respons naar inwoneraantal

